

ЖЕЛІЗКО

УДК 338.242:65.012.8

Олексій Олександрович
alekseyzhelizko@mail.ru

ВПЛИВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ
ЗМІН НА СИСТЕМУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

THE INFLUENCE OF THE STATE REGULATION OF THE
INSTITUTIONAL CHANGES ON THE ENTREPRENEURSHIP'S
ECONOMIC SECURITY IN UKRAINE

аспірант кафедри підприєм-
ництва, Київського
національного університета
імені Тараса Шевченка

У статті визначено хронологію та характеристику головних інституціональних змін в Україні з часів здобуття незалежності. Окремо охарактеризовано шляхи впливу держави на інституціональні зміни за рахунок державного регулювання (поступові зміни та «інституціональні шоки»). Зазначено переважання саме «інституціональних шоків», як головного шляху державного

регулювання інституціональних змін у країні. У дослідженні також сформульовано головні проблеми неефективного та непродуманого державним регулюванням інституціональних змін в Україні. Визначено, що виявлені проблеми державного регулювання інституціональних змін в країні негативно впливають на економічну безпеку підприємництва у державі, що зменшує можливості його розвитку, реалізації економічного потенціалу та призводить до додаткових витрат і зниження доходів, і, як наслідок, прибутків та рентабельності вітчизняних суб'єктів господарювання. На основі формулювання сутності термінів «економічна безпека підприємництва в державі» та «система економічної безпеки підприємництва в державі» і їх характеристики зазначено провідну роль державного регулювання інституціональних змін у системі економічної безпеки підприємництва в Україні. Досліджено вплив державного регулювання інституціональних змін на систему економічної безпеки підприємництва в Україні (негативний) та запропоновано шляхи усунення негативного впливу державного регулювання інституціональних змін на систему економічної безпеки підприємництва в державі.

В статье определены хронологию и характеристику главных институциональных изменений в Украине со времен обретения независимости. Отдельно охарактеризованы пути воздействия государства на институциональные изменения за счет государственного регулирования (постепенные изменения и «институциональные шоки»). Отмечено преобладание именно «институциональных шоков», как главного пути государственного регулирования институциональных изменений в стране. В исследовании также сформулированы главные проблемы неэффективного и непродуманного государственным регулированием институциональных изменений в Украине. Определено, что выявленные проблемы государственного регулирования институциональных изменений в стране негативно влияют на экономическую безопасность предпринимательства в государстве, что снижает возможности его развития, реализации экономического потенциала и приводит к дополнительным затратам и снижению доходов, и, как следствие, прибыли и рентабельности отечественных субъектов хозяйствования. На основе формулировки сущности терминов «экономическая безопасность предпринимательства в государстве» и «система экономической безопасности предпринимательства в государстве» и их характеристики указаны ведущую роль государственного регулирования институциональных изменений в системе экономической безопасности предпринимательства в Украине. Исследовано влияние государственного регулирования институциональных изменений на систему экономической безопасности предпринимательства в Украине (отрицательный) и предложены пути устранения негативного влияния государственного регулирования институциональных изменений на систему экономической безопасности предпринимательства в государстве.

The article deals with chronology and characteristic features of the main institutional changes in Ukraine starting from the time of its independence. The ways of the state influence on the institutional changes at the cost of the state regulation (gradual changes and “institutional shocks”) are described separately. “Institutional shocks” are singled out as the leading way in the institutional changes regulations by the state in the country. The main problems of ineffective and half-baked institutional changes in Ukraine conducted by the state are also defined in the research. The article claims that detected problems of the state regulation of the institutional changes in the country affect the economic security of entrepreneurship. This process, in its turn, decreases the possibilities of entrepreneurship’s development, economic potential realization and leads to additional expenses and reduction of

income and, as a result, profits and profitability of the local economic entities. The central role of the state regulation of institutional changes in the system of economic security of Ukrainian entrepreneurship is stated based on the essence of the term "entrepreneurship's economic security in the state" and "the system of entrepreneurship's economic security in the state" as well as their characteristics. The influence of the state regulation of institutional changes on the system of entrepreneurship's economic security in Ukraine (negative) is studied. The ways to eliminate negative influence of the state regulations of the institutional changes on the system of entrepreneurship's economic security in the state are suggested.

Ключові слова: Державне регулювання, економічна безпека підприємництва у державі, інституціональні зміни, система економічної безпеки підприємництва у державі

Ключевые слова: Государственное регулирование, экономическая безопасность предпринимательства в государстве, институциональные изменения, система экономической безопасности предпринимательства в государстве

Keywords: state regulations, entrepreneurship's economic security in the state, institutional changes, the system of entrepreneurship's economic security in the state

ВСТУП

«Дві хвили» економічної кризи (2008–2009, 2014–2015 рр.) та викликані ними зміни в економіці і функціонуванні господарюючих суб'єктів в Україні значно підвищили теоретичний та практичний інтерес до проблематики визначення і управління економічної безпекою на рівні держави, підприємництва та підприємств. На особливу увагу тут заслуговує саме економічна безпека підприємництва як основа трансформації і розвитку вітчизняної економіки.

З іншої сторони функціонування держави в умовах кризи, стагнації, посткризового періоду, кардинальні зміни векторів зовнішнього співробітництва, експортних потоків, а також євроінтеграційні процеси призвели до значних інституціональних змін.

На окрему увагу заслуговує також перехід від командно-адміністративної до ринкової економіки та намагання перейти від індустріальної до інноваційної економіки в країні. Нагадаємо, що на даний час виділяють шість стадій розвитку економіки держави: доіндустріальна; індустріальна; постіндустріальна; інформаційна; економіка знань; креативна чи інноваційна [1, с. 37]. Наведене вище також викликає інституціональні зміни та певним чином впливає на економічну безпеку підприємництва в Україні. Враховуючи значну роль та вплив держави на інституціональні зміни, зазначаємо, що саме проблематика визначення ролі та впливу державного регулювання інституціональних змін на систему економічної безпеки підприємництва в Україні є однією з найбільш актуальних в сучасних умовах функціонування держави, економіки, підприємництва та суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Оцінка напрацьованих провідних науковців показала значний інтерес до низки проблем, які стосуються:

1. Появи та впливу інституціональних змін на функціонування держави, підприємництва, окремих

суб'єктів господарювання (Є.В. Болотіна та О.В. Шубна [2], О.В. Катигрובה [3], І.М. Дуднік [4] та інші).

2. Державного регулювання інституціональних змін в економіці в цілому та в окремих її галузях (О.М. Заскалкіна [5], Л.Д. Оліфіренко [6], В.О. Рибалкін [7] та інші).

3. Визначення та характеристики економічної безпеки підприємництва, у тому числі системи економічної безпеки підприємництва (Т.Г. Васильців та С.С. Гринкевич [8], М.О. Горбашевська [9], Н.Я. Юрків [10] та інші).

Не зважаючи на досить детальні дослідження інституціональних змін, їх впливу на державу, підприємство та підприємства, економічну безпеку підприємства, відмічаємо недостатню увагу проблемам державного регулювання інституціональних змін у контексті їх впливу на економічну безпеку підприємництва в Україні.

МЕТА РОБОТИ – виявлення ролі та оцінка ступеня впливу процесів регулювання державою інституціональних змін на функціонування системи економічної безпеки підприємництва України в рамках трансформації національної економіки.

РЕЗУЛЬТАТИ

Починаючи зі здобуття незалежності Україна йде по шляху заміни старих інститутів на більш нові прогресивні, тобто постійно відбуваються інституціональні зміни.

Підтримуємо точку зору Э.Г. Фуруботна і Р. Рихтера, що інститут – це набір формальних і неформальних правил, включаючи пристрої, які забезпечують їх дотримання [11, с. 8]. Виокремлюють формальні (політичні, економічні, соціальні) та неформальні (норми, культура, традиції, суспільна мораль) інститути держави [4, с. 42].

Стосовно України можемо відмітити неодноразові докорінні зміни як формальних, так і неформальних інститутів починаючи з 1991 року. У таблиці 1 наведемо хронологію та охарактеризуємо головні інституціональні зміни в Україні.

Хронологія та характеристика головних інституціональних змін в Україні

[розроблено автором]

№ п/п	Період часу	Напрямок розвитку	Характеристика інституціональних змін
1	1991 – 1994	Перехід від командно – адміністративною до ринкової економіки	– перехід від державної до приватної власності; – зміна законодавства з намаганням перенести без змін досвід економічно розвинутих країн; – поява нових державних інститутів та органів виконавчої влади; – кардинальна зміна норм поведінки, культури та суспільної моралі з розвитком індивідуалізму.
2	1994 – 2008	Інтеграція у світове економічне співтовариство в рамках переговорного процесу з Всесвітньою торгівельною організацією	– поява та розвиток великих підприємницьких структур олігархічного характеру; – зміна законодавства у напрямку його адаптації до вимог ВТО; – чітка регламентація діяльності державних органів виконавчої влади та постійні зміни їх кількості і структури; – кардинальна зміна норм поведінки, культури та суспільної моралі по прикладу західноєвропейської моделі.
3	2008 – 2014	Багатовекторний розвиток з поступовим переходом більшої частини економіки під контроль національних та міжнародних олігархічних структур	– збільшення ролі в економіці національних та міжнародних олігархічних структур; – зміна законодавства у напрямку збільшення можливостей для розвитку національних та міжнародних олігархічних структур; – повне злиття державного апарату управління з бізнес – структурами окремих олігархів; – зміна норм поведінки, культури та суспільної моралі з привалюванням цінності грошей.
4	2014 – 2017	Інтеграція України до Європейського Союзу (ЄС)	– збільшення ролі в економіці експортерів, особливо аграрної продукції; – зміна законодавства у напрямку адаптації до вимог ЄС; – докорінна зміна державного апарату управління; – зміна норм поведінки, культури та суспільної моралі з активним бажанням трудової міграції.

Говорячи про інституціональні зміни в Україні відмічаємо активний вплив на цей процес державного регулювання.

Підтримуємо думку Н. Мазія, що державне регулювання – це встановлення державою кількісних та/або якісних обмежень на свободу вибору прийняття рішень осіб чи організацій (суб'єктів господарювання), недотримання яких погрожує застосуванням відповідними державними органами санкцій за порушення нормативно – правової бази [12].

Держава може впливати на інституціональні зміни двома шляхами:

1) поступові зміни, трансформація інститутів під впливом зовнішніх та внутрішніх змін;

2) стрибки або «інституціональні шоки», коли один інститут перестає діяти, а його функції в економіці починає виконувати інший інститут (або ціла їх група) [2, с. 51].

На жаль, досить різкі зміни векторів розвитку України та політичні зміни призводять до переважання другого шляху державного впливу на інституціональні зміни.

На сьогодні маємо значну кількість проблем, що викликані неефективним та непродуманим державним регулюванням інституціональних змін в Україні. Автор вважає доручним доповнити у цьому контексті дослідження Н.Ю. Возіянової [13], Н. Мазія

[12], О.Є. Попова і П.Є. Яковцова [14] та виділити наступні проблеми:

– хаотичність у використанні досвіду економічно розвинутих країн при формуванні законодавчо – нормативної бази;

– наявність фрагментів командно – адміністративної системи у функціонуванні державного апарату управління;

– різкі зміни векторів розвитку внутрішньої та зовнішньої економічної політики;

– слабка підготовка та недостатній професіоналізм державних службовців;

– не ефективні методи боротьби з корупцією;

– не ефективна боротьба з «тіньовою» економікою.

Наведені проблеми державного регулювання інституціональних змін в Україні негативно впливають на економічну безпеку підприємництва у державі, що зменшує можливості його розвитку, реалізації економічного потенціалу та призводить до додаткових витрат і зниження доходів, і, як наслідок, прибутків та рентабельності вітчизняних суб'єктів господарювання.

Досліджуючи роль та ступінь впливу державного регулювання інституціональних змін на систему економічної безпеки підприємництва в Україні необхідно чітко визначити два терміни, а саме: «економічна безпека підприємництва в державі» та «система економічної безпеки підприємництва в

державі». Відмічаємо досить часту підміну наведених вище термінів на терміни «економічна безпека підприємства» та «система економічної безпеки підприємства», що є неправомірним та таким, що різко зменшує ефективність використання теоретичних досліджень на практиці. Необхідно розуміти, що досліджуючи економічну безпеку підприємництва в державі та систему економічної безпеки підприємництва в державі необхідно розкривати дану проблематику по всій сукупності підприємницьких структур в країні, а дослідження економічної безпеки підприємства та системи економічної безпеки підприємства торкаються тільки функціонування окремих підприємств, досить часто з різних галузей економіки.

Автор підтримує визначення, яке надане Т. Г. Васильцівим і С. С. Гринкевич, що економічна безпека підприємництва є станом захищеності економічних інтересів суб'єктів сектору національного господарства під час процесів взаємодії з державою, іншими суб'єктами господарської

діяльності (у т.ч. неформального сектору), елементами інституціонального середовища та при створенні суспільних благ і послуг [8, с. 25].

Слід зазначити, що економічна безпека підприємництва в Україні має розглядатися як єдина цілісна система, діяльність якої спрямована на забезпечення стабільності та розвитку із врахуванням стратегічних перспектив та інтересів суб'єктів ринку (система економічної безпеки підприємництва в державі) [15, с. 140]. Як видно з наведених визначень термінів держава та інституційне середовище є базовими складовими економічної безпеки підприємництва та системи економічної безпеки підприємництва у країні.

Спираючись на дослідження О.В. Лютої і Н.Г. Пігуль [15], Т.Г. Васильців [16], О.Б. Жихор і Т.М. Куценко [17] на рисунку 1 наведемо роль та місце державного регулювання інституціональних змін у системі економічної безпеки підприємництва в Україні.

Рис. 1. Роль та місце державного регулювання інституціональних змін у системі економічної безпеки підприємництва в Україні [складено автором на основі джерел: [15, 16, 17]]

Згідно рис. 1 можемо визнати головну роль та місце державного регулювання інституціональних змін у системі економічної безпеки підприємництва в Україні. Саме державне регулювання інституціональних змін разом з іншими складовими впливу на них визначають кількість та якість таких змін у державі, що у свою чергу, визначає кількість, якість, рівень та направленість впливу макро- та мікрофакторів впливу на систему економічної безпеки підприємництва в Україні. Реакція на фактори впливу, протидія негативним факторам впливу формують як саму систему економічної безпеки підприємництва в Україні, так і її структуру.

Окрім цього, розробка та впровадження стратегії підвищення економічної безпеки підприємництва в Україні повинна базуватись на оцінці впливу державного регулювання інституціональних змін на систему економічної безпеки підприємництва в державі (див. рис. 1).

Надалі охарактеризуємо вплив державного регулювання інституціональних змін на систему економічної безпеки підприємництва в Україні, спираючись на наведені вище групи інститутів та напрацювання вітчизняних вчених з цієї проблематики [15, 16, 18]:

1. Державне регулювання інституціональних змін в економіці (криза, збитковість підприємств, зниження обсягів експорту) – негативний вплив.

2. Державного регулювання інституціональних змін в політиці (криза, значна кількість актів громадянської непокори) – негативний вплив.

3. Державного регулювання інституціональних змін в соціальній сфері (криза, зниження соціального захисту населення, зниження добробуту населення, демографічна криза) – негативний вплив.

4. Державного регулювання інституціональних змін неформальних інститутів (відсутність чітких норм поведінки, занепад культури і національних традицій, суспільна мораль, яка направлена на

максимальне використання благ без віддачі суспільству та державі) – негативний вплив.

Таким чином, можемо відмітити вкрай негативний вплив державного регулювання інституціональних змін на систему економічної безпеки підприємництва в Україні.

З огляду на визначальну роль та місце державного регулювання інституціональних змін у системі економічної безпеки підприємництва в державі (рис. 1) наведена вище ситуація з негативними впливом такого регулювання потребує негайного усунення. На рис. 2 наведемо шляхи усунення негативного впливу державного регулювання інституціональних змін на систему економічної безпеки підприємництва в Україні.

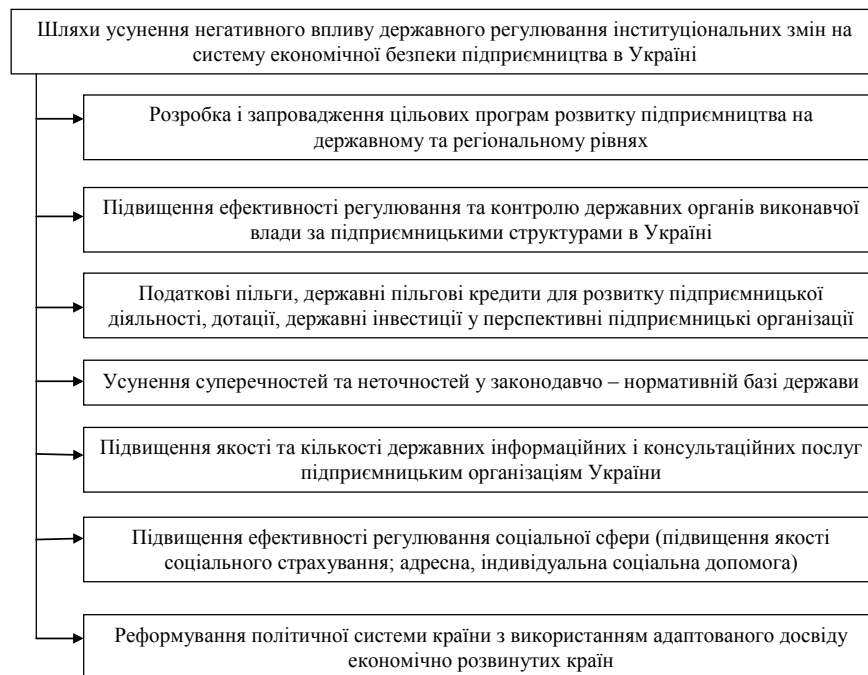

Рис. 2. Шляхи усунення негативного впливу державного регулювання інституціональних змін на систему економічної безпеки підприємництва в Україні [складено автором на основі [12, 16]]

Необхідно зазначити, що Україна повинна здійснювати значні зусилля з усунення негативного впливу державного регулювання інституціональних змін на систему економічної безпеки підприємництва у країні на рівні держави, місцевих органів самоврядування та окремих суб'єктів господарювання.

ВИСНОВКИ

У проведеному дослідженні, спираючись на хронологію та характеристику головних інституціональних змін в Україні, виявлені шляхів і проблем державного регулювання змін відповідних національних інститутів, визначено місце та роль такого регулювання у системі економічної безпеки підприємництва України. Додатково було оцінено вплив державного регулювання інституціональних змін на систему економічної безпеки підприємництва в країні та запропоновано шляхи усунення негативного впливу процесів регулювання державою змін відповідних інститутів (формальних, неформальних) на функціонування національної

системи економічної безпеки підприємництва в сучасних умовах трансформації економіки України.

Подальші наукові розвідки повинні бути направлені на вирішення проблем визначення розміру негативного впливу різних аспектів державного регулювання інституціональних змін на систему економічної безпеки підприємництва в Україні з метою підвищення ефективності управління даною складовою економіки країни.

Список використаних джерел

1. Божидарнік Т. Формування й розвиток креативного менеджменту на підприємстві / Т. Божидарнік, Н. Василик // Економіст. – 2015. – №3. – С. 37 – 39.
2. Болотіна Є.В., Шубна О.В. Інституціональні зміни і траєкторія інституціонального розвитку / Є.В. Болотіна, О.В. Шубна // Економічний вісник Донбасу. 2016. – №3(45). – С. 50 – 57.
3. Катигрובה О. В. Інституційні зміни як основа подолання суперечностей інноваційного розвитку / О.В. Катигрובה // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 13. – С. 32 – 35.

4. Дуднік І. М. Інституціональні зміни та тенденції трансформації національної економіки / І.М. Дуднік // Економіка і регіон. – 2014. – № 3 (46). – С. 42 – 46.
5. Заскалкіна О.М. Державне регулювання інституціональних перетворень в аграрному секторі економіки України / О.М. Заскалкіна // Теорія та практика державного управління. – 2016. – 1(52). – С. 1-7.
6. Оліфіренко Л.Д. Методичні підходи до визначення ефективності інституціональних змін державного регулювання розвитку корпоративних структур / Л.Д. Оліфіренко // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2015. – № 1(1). – С. 205 – 213.
7. Рибалкін В.О. Державне регулювання інституціональних змін на шляху побудови постіндустріальної економіки / В.О. Рибалкін // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2013. – № 36. – С. 11 – 16.
8. Васильців Т.Г., Гринкевич С.С. Формування середовища економічної безпеки підприємництва в Україні / Т.Г. Васильців, С.С. Гринкевич // «Економічний часопис-XXI». – 2015. – № 3-4 (1). – С. 24- 27.
9. Горбашевська М.О. Економічна безпека підприємницької діяльності в Україні / М.О. Горбашевська // Теоретические и практические научные инновации. – 2015. – № 2. – 125 – 129.
10. Юрків Н.Я. Характеристика інституційного середовища у контексті економічної безпеки підприємницької діяльності в Україні / Н.Я. Юрків // БІЗНЕСІНФОРМ. – 2012. – № 5. – С. 90 – 92.
11. Фуруботн Э.Г. Институты и экономическая теория / Э.Г. Фуруботн, Р. Рихтер; пер. с англ. Под ред. В.С. Катяло, Н.П. Дроздовой. – СПб: Изд. Дом Санкт-Петербургского государственного университета, 2005. – 693 с.
12. Мазій Н. Принципи та механізми державного регулювання розвитку підприємництва / Н. Мазій // Демократичне врядування. – 2011. – Вип. 8. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2011_8_8.
13. Возіянова Н.Ю. Державне регулювання інституціональних змін у розвитку внутрішньої торгівлі / Н.Ю. Возіянова // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. Сер. Гуманітарні науки. – 2010. – № 3. – С. 219 – 228.
14. Попов О.Є., Яковцов П.Є. Ролі та функції економічних агентів у процесі інституціональних змін системи державного регулювання економіки / О.Є. Попов, П.Є. Яковцов // Управління розвитком. Збірник наукових праць Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця. – 2015. – № 1 (179). – С. 26 – 31.
15. Люта, О.В. Економічна безпека підприємництва в системі національної безпеки / О.В. Люта, Н.Г. Пігуль // Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки: [колективна монографія: у 2 т.]. – Дніпропетровськ: ФОП Дробязко С.І., 2014. – Т. 2. – С. 138-145.
16. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: Монографія./ Т.Г. Васильців. – Львів: Арал, 2008. – 384 с.
17. Жихор О.Б., Куценко Т.М. Економічна безпека: Опорний конспект лекцій./ О.Б. Жихор, Т.М. Куценко. – Харків: ХІБС УБС НБУ, 2013. – 70 с.
18. Економічна безпека суб'єктів підприємництва: навчальний посібник / Під заг. ред. кандидата війсьничих наук, професора М.І. Зубка. – К.: Міжнародний фонд соціальної адаптації, 2012. – 226 с.